

GESPECIALISEERD IN
GEDRAGSVERANDERING

Inspire to act
Voor het effectief veranderen van gedrag

QUICKSCAN HOUTRIBSLUIZEN LELYSTAD

Onderdeel van de bronaanpak zwerfafval op rivieroever

Oktober 2021

Deze quickscan is uitgevoerd in opdracht van Rijkswaterstaat, in het kader van het beleidsprogramma microplastics, bronaanpak van macroplastics in rivieren (contactpersonen mevr. I. Okkerman, en dhr. H. Steensma).

Uitgevoerd door:

Novi Mores

info@novimores.nl

www.novimors.nl

Contactpersonen:

Mevr. K. Ruitenburg (Novi Mores)

Dhr. A Travaille (Bovenkamers)

Mevr. K. Bongers (Inspire to Act)

Novi Mores

Novi Mores is een onderzoeks- en adviesbureau gespecialiseerd in gedragsverandering. Met Novi Mores wordt een brug geslagen tussen wetenschap en praktijk. Gedrag en attitudes worden verklaard met behulp van kennis uit de wetenschap en kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Door het veranderen van omgevingsaspecten of door middel van aangepaste communicatie beïnvloedt Novi Mores gedrag via bewuste en onbewuste processen. Hierdoor ontstaat 'nieuw gedrag' en dat is dan ook wat Novi Mores betekent. Novi Mores gaat verder dan enkel het probleem in kaart brengen of slechts oplossingen aan te dragen. De theorie vormt de basis voor zowel het begrijpen als beïnvloeden van gedrag. Deze werkwijze wordt *evidence based* genoemd.

In dit project werkte Novi Mores samen met Inspire to Act en Bovenkamers.

Inhoudsopgave

1. INLEIDING.....	3
2. LOCATIEBEZOEK.....	4
3. TOEPASSING GEDRAGSINTERVENTIE	5

1. INLEIDING

Zwerfafval is een landelijk probleem met veel impact op de natuur en de kwaliteit van de leefomgeving. De aanpak van zwerfafval op land en in zee is volop in ontwikkeling. De aanpak van zwerfafval rond rivieren is daarentegen nog in de beginfase. Het voorkomen van zwerfafval rond de rivieren is belangrijk voor de aanpak van zwerfafval in zee, omdat zwerfafval via rivieren in zee belandt. Daarom is Rijkswaterstaat (RWS) in 2019 gestart met het programma 'intensivering aanpak zwerfafval rivieren'. Dit project is hier onderdeel van.

Aanleiding en doel

In een recente pilot heeft Novi Mores een succesvolle gedragsinterventie ontwikkeld in overnachtingshaven IJzendoorn. Deze interventie zorgde ervoor dat binnenvaartschippers minder afval naast de container plaatsten.¹ RWS wil meer inzicht in de toepasbaarheid en effectiviteit van deze interventie op andere RWS-locaties (havens en sluizencomplexen). Hiermee wordt het voor RWS en Stichting Afvalstoffen & Vaardocumenten Binnenvaart (SAB) eenvoudiger om de gedragsinterventie op te schalen naar verschillende type havens en sluizencomplexen.

Aanpak

We hebben één overnachtingshaven en één sluizencomplex geselecteerd op basis van de input van RWS en SAB en de volgende criteria:

- Gebruik restafvalcontainer (aantal stortingen per jaar)
- Locatie waar veel schepen passeren en/of verblijven
- Klachten of meldingen m.b.t. bijplaatsingen
- Representatief voor opschalen naar andere havens en sluizen

In overleg met RWS en SAB is gekozen voor overnachtingshaven 's-Gravendeel en voor de Houtribsluizen in Lelystad. Voorliggend rapport is de uitwerking van Houtribsluizen Lelystad.

Houtribsluizen Lelystad

De Houtribdijk scheidt het IJsselmeer van het Markermeer. De Houtribsluizen is een sluizencomplex bij Lelystad op de vaarroute tussen Amsterdam en Lemmer. Het complex is in 1975 geopend en werd tussen 2010-2012 gerenoveerd. Het complex Houtribsluizen bestaat uit twee schutsluizen en een spuisluis. Schippers die de sluizen willen passeren, melden zich met de marifoon bij de centrale bedieningstoren. De schutsluizen worden 24 uur per dag bediend vanuit een centrale bedieningstoren. Jaarlijks passeren zo'n 80.000 schepen deze sluizen. De sluizen worden gebruikt door zowel de binnenvaart als de pleziervaart.

Op beide oevers van de schutsluizen bevindt zich een restafvalcontainer (toegang met SAB-abonnement). Er zijn geen afvalcontainers aanwezig voor specifieke grondstofstromen. Niet ver van de restafvalcontainer aan de Oostkade bevinden zich nog enkele gele afvalbakken naast aanwezige bankjes voor recreanten. In de periode juli 2020 t/m juli 2021 zijn er 797 stortingen gedaan in de restafvalcontainer.² Dit jaar zijn er 7 bijplaatsingen gemeld bij SAB.³ Volgens de RWS-medewerkers in de bedieningstoren waren er de laatste maanden wekelijks bijplaatsingen.

---

¹ Pilot: Bijplaatsingen in de overnachtingshaven IJzendoorn (Novi Mores, 2021): <https://zwerfafval.rijkswaterstaat.nl/kennisbibliotheek/@247486/pilot-bijplaatsingen-overnachtingshaven-ijzendoorn/>

² Data pasgebruik SAB.

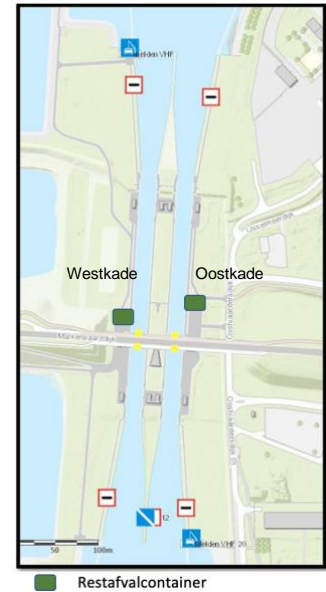
³ Dit zijn weinig meldingen. Dat betekent niet automatisch dat er ook weinig bijplaatsingen zijn. Bij de pilot in IJzendoorn waren er ook weinig meldingen van bijplaatsingen bij SAB. In de praktijk ging het echter om wekelijkse bijplaatsingen.

2. LOCATIEBEZOEK

Op 7 september 2021 hebben we een locatiebezoek gebracht aan de Houtribsluizen in Lelystad. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen puntsgewijs weergegeven:

Locatie algemeen:

- Het gebruik van de sluizen is veel vluchtiger dan van de overnachtingshavens die we eerder hebben bezocht. Schepen varen de sluis in en varen na circa 20 minuten de sluis weer uit. In de tussentijd ligt het vaartuig aan de sluismuur, waarbij het waterniveau omhoog of omlaag wordt gebracht.
- Er is ook een overnachtingsgedeelte voor enkele schepen. Deze overnachtingsplekken bevinden zich aan beide uiteinden van de sluizen en liggen meer dan 5 minuten lopen van de restafvalcontainers. Hier zijn ook mogelijkheden om een auto van boord te halen.
- Bij de sluizen is aan beide zijden een autosteiger. De autosteiger aan de Westkade is afgesloten. De sluizen worden ook gebruikt voor het wisselen van bemanningen op binnenvaartschepen.
- Afhankelijk van het waterniveau is het makkelijk of lastig om de oever te bereiken, zeker voor recreatievaart. Er zijn een aantal trappen om op de oever te komen.
- Volgens RWS-medewerkers zijn er in de zomer veel recreanten die gebruik maken van de sluizen. RWS zet in deze periode ook stewards in om te begeleiden.
- Er is nauwelijks bebording. Alleen een klein instructiebordje met aanwijzingen voor recreatievaart voor het gebruik van de sluizen en een bordje met verboden te roken, gericht op mensen die vanaf de parkeerplaats aan de Oostkade de sluis benaderen.
- Voor recreanten op de fiets aan de Oostkade is er een RWS bord met een toelichting over de Houtribsluizen.

Afvalvoorzieningen:

- Op zowel de Oostkade als de Westkade (in de sluis) is een groene restafvalcontainer. Er zijn geen afvalcontainers voor andere afvalstromen. Afhankelijk van waar de schepen aanleggen is de container meer of minder goed zichtbaar. Voor schepen die aan de binnenzijde van de sluis afmeren is de container niet bereikbaar. De restafvalcontainers zijn aan de buitenzijde voorzien van een hek van circa 2 meter hoog, om ervoor te zorgen dat de afvalcontainers niet gebruikt worden door mensen buiten het sluisencomplex. De deur van het hek is echter toegankelijk.
- Bij de aanvaarroute vanuit het IJsselmeer richting het Markermeer is er redelijk goed zicht op de restafvalcontainers. De restafvalcontainers zijn niet zichtbaar voor schippers die vanuit het Markermeer richting het IJsselmeer varen.
- De twee restafvalcontainers geven een smoezelige indruk. De afvalcontainers zijn vies. De SAB-stickers op de klep zijn vies en iets beschadigd. Rond de afvalcontainers groeit onkruid. Er ligt op het moment van bezoeken geen (zwerf)afval.
- De taal op de stickers is Nederlands (met gebruiksinstructies) en Engels (zonder gebruiksinstructies). Er wordt niet in het Duits gecommuniceerd.

- De restafvalcontainers staan met de donkergroene zijkant naar het water. De klep is hierdoor niet zichtbaar. De container aan de Oostkade wordt gedeeltelijk aan het zicht onttrokken door een hoge heg. Lantaarnpalen staan langs de kade, niet gericht op de afvalcontainers. Niet voor alle schippers zijn de afvalcontainers zichtbaar en/of herkenbaar. Schepen zijn maar kort in de sluis terwijl de schipper moet aanleggen en opletten wanneer hij of zij kan uitvaren. De locatie wordt dus vluchtig bezocht.
- Er is nauwelijks toezicht vanuit de bedieningstoren op de restafvalcontainers. De containerlocatie is een anonieme plek.
- Volgens de medewerkers van RWS in de bedieningstoren wordt er de laatste maanden door schippers geklaagd dat de afvalcontainers vol zitten.

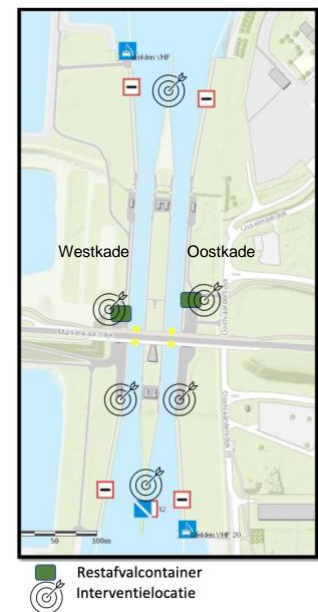
3. TOEPASSING GEDRAGSINTERVENTIE

In dit hoofdstuk worden suggesties gedaan voor de toepassing van gedragsinterventies bij de Houtribsluizen in Lelystad. Allereerst wordt ingegaan op de optimalisatie van de basisinrichting en vervolgens op de toepassing van specifieke gedragsinterventies. De afvalcontainers en de voorgestelde interventielocaties zijn hiernaast weergegeven.

Basis op orde

Het is van belang dat de locatie schoon, netjes en overzichtelijk is. Dat is de beste uitgangspositie voor schoon gedrag van bezoekers van de locatie. Voor een juiste basis op orde, adviseren we de volgende acties:

- De twee afvalcontainers zouden moeten worden gereinigd.
- De afvalcontainers kunnen van een nieuwe communicatiesticker worden voorzien.
- De heg bij de afvalcontainer aan de Oostkade kan gesnoeid worden zodat de container en de ruimte daaromheen beter zichtbaar is.
- De afvalcontainers kunnen een kwartslag gedraaid worden, met de klep naar het water, zodat ze vanaf het water beter te herkennen zijn.
- Indien mogelijk/toegestaan, het prikkeldraad bij de hekken verwijderen.

Restafvalcontainer Oostkade + slechte zicht op die container vanaf Markermeer richting IJsselmeer

Toepassing aanvullende gedragsinterventie

Voor het toepassen van de gedragsinterventie stellen we voor om gedeeltelijk gebruik te maken van de voor IJzendoorn ontworpen opzet voor bebording. We stellen voor om welkomstborden te plaatsen bij de ingang van de kolken, een aankondiging op de gebouwen (behorend bij het sluizencomplex) aan de zuidzijde (Markermeer zijde), een bord bij de afvalcontainers en een wrapping om de afvalcontainers.

Welkomstbord

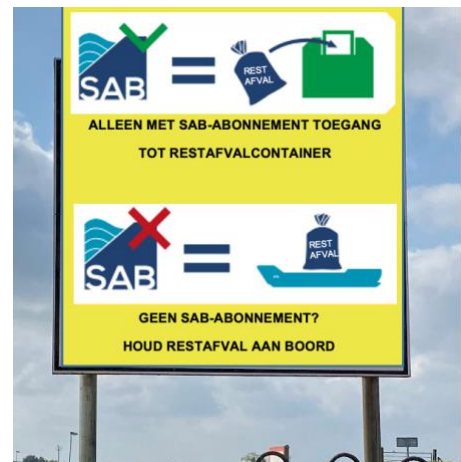
Tussen de kolken in kan op de uiteinden van de landtong een welkomstbord worden geplaatst (noord- en zuidzijde). Het bord is dan direct zichtbaar voor schepen die de kolken binnenvaren. Hiervoor kan mogelijk gebruik worden gemaakt van één van de aanwezige (lantaarn)palen. De laatste lantaarnpaal lijkt het meest geschikt, omdat deze het beste zichtbaar is vanuit schip (geel omcirkelt op de foto). Als afbeelding kan het figuurtje uit IJzendoorn gebruikt worden.

Lantaarnpaal waar welkomstbord op bevestigd kan worden

Bord bij afvalcontainers

Schepen liggen niet lang stil in de kolken. Het is van belang dat opvarenden direct zien wat de bedoeling is als het gaat om afval. Daarom willen we naast of achter beide afvalcontainers een bord plaatsen met de oproep om alleen afval van boord te nemen als de schipper een SAB-abonnement heeft. Het bord is gericht op de schepen in de kolken (dubbelzijdig). Het voorstel is om dit te doen met een RWS-geel vlak met icoontjes en tekst die aangeven dat alleen met SAB-abonnement het restafval in de container kan worden weggegooid en dat restafval anders aan boord moet blijven.

Dubbelzijdig bord achter afvalcontainer

Aankondiging

Vanaf de noordzijde (IJsselmeerszijde) zijn de afvalcontainers goed zichtbaar. Vanaf de zuidzijde (Markermeerszijde) zijn de afvalcontainers niet goed zichtbaar, doordat het viaduct en de bebouwing rondom het sluizencomplex het zicht ontnemen. We adviseren daarom om aan de zuidzijde een extra aankondiging te plaatsen. Hiervoor kan een bord worden geplaatst op de gebouwen die nabij de sluisdeuren aan de zuidzijde staan. Schippers zien dit bord en weten dan dat ze hun afval kwijt kunnen na het viaduct, mits ze een SAB-abonnement hebben. Zo kunnen ze ook direct voorsorteren naar de juiste kade.

Locatie bord Westkade en uitwerking bord Oostkade

Afvalcontainers

Voor de restafvalcontainer stellen we de wrapping voor zoals is toegepast in overnachtingshaven IJzendoorn. De container wordt een kwartslag gedraaid zodat de klep aan de zijde van het water zit. De gele kleur en de illustraties zorgen voor extra zichtbaarheid.

- De voorzijde blijft hetzelfde als in IJzendoorn, met op de klep de informatiesticker. Voertaal communicatie: Nederlands. Hieraan kan een QR-code worden toegevoegd die direct linkt naar sabni.nl en met informatie over restafvalabonnementen.
- De zijkanten (zichtbaar vanaf aanvaren) wordt aangepast: Een geel vlak met een pijl naar boven richting de containeropening en in de pijl het logo van SAB en een restafvalzak. Dit kan goed gecombineerd worden met het schippersfiguur, die de restafvalzak en de SAB-kaart vasthoudt.
- De achterzijde (niet zichtbaar voor schippers) kan geel gemaakt worden of net als de zijkanten worden voorzien van het schippersfiguur met de schepen.

